Magiczny Kraków

Budowali nowoczesny Kraków. Żydzi w samorządzie miejskim, gospodarczym i finansowym miasta (1866-1939)

2015-04-09

Wystawa Budowali nowoczesny Kraków. Żydzi w samorządzie miejskim, gospodarczym i finansowym miasta (1866-1939) opowiada o udziale wybitnych przedstawicieli żydowskiej społeczności Krakowa w niezwykłym procesie przekształcania miasta.

Kraków, peryferyjne miasto pod zaborem austriackim w połowie XIX wieku zajmowało powierzchnię około 5,7 km kwadratowego. Miasto tworzyło osiem dzielnic, z których jedynie dzielnice: I (Kraków w obrębie Plant) i II (obejmująca obszar Wzgórza Wawelskiego) charakteryzowały się zwartą, dość wysoką i murowaną zabudową. Pozostałe dzielnice miały zabudowę niską, a wygląd typowo wiejski. Na Kazimierzu, drugiej dzielnicy pod względem liczby mieszkańców, panowały fatalne warunki mieszkaniowe, zaprzeczające standardom higienicznym i bezpieczeństwu przeciwpożarowemu. Tylko niektóre główne ulice śródmieścia były brukowane, przeważały błotniste drogi. W mieście brakowało wodociągów, a wątpliwej jakości wodę czerpano ze studni. Do kanalizacji podłączono jedynie większą części dzielnicy I, nie było jej natomiast w gęsto zaludnionym Kazimierzu. Nieczystości odprowadzano do koryta Starej Wisły lub do jeziorka na Dajworze. W mieście wybuchały epidemie cholery, które dotykały głównie najuboższą ludność. Przeszkodę w rozwoju przestrzennym Krakowa stanowiła rozbudowa fortyfikacji wojskowych, które do 1855 roku otoczyły miasto gęstym pierścieniem. Katastrofalny stan miasta u progu autonomii galicyjskiej spowodowany był długotrwałym upadkiem gospodarczym. Kraków nie stanowił ważnego ośrodka przemysłowego ani handlowego, a pod względem urządzeń komunalnych był nieuporządkowany, wręcz brudny i zaniedbany. W okresie tzw. autonomii galicyjskiej i latach II Rzeczpospolitej Kraków zmienił się w nowoczesne miasto z komunikacją tramwajową, oświetleniem elektrycznym ulic i mieszkań, z wodociągami, kanalizacją, uporządkowanymi ulicami i alejami, z reprezentacyjnymi budynkami użyteczności publicznej, osiedlami willowymi i tanimi mieszkaniami dla robotników. Przed wybuchem II wojny światowej na mapie Polski stanowił nowoczesny ośrodek szkolnictwa, handlu i przemysłu. Ten niezwykły proces przekształcenia miasta stał się możliwy dzięki reformie samorządowej przeprowadzonej w monarchii habsburskiej w drugiej połowie XIX wieku. Wówczas Kraków odzyskał podmiotowość a jego mieszkańcy stanęli na początku drogi ku kształtowaniu się społeczeństwa samorządnego.
W wyniku reformy samorządowej 1866 roku w gronie działaczy miejskich pojawili się krakowscy Żydzi, do tego czasu w samorządach nieobecni. Zasiedli w Radzie Miejskiej, stanęli na czele Izby Przemysłowo-Handlowej, weszli w skład Wydziału Wielkiej Komunalnej Kasy Oszczędności Miasta Krakowa. Dołączyli w ten sposób do grupy samorządowców, którym leżało na sercu dobro miasta i jego mieszkańców, wnosząc do tej pracy swoje zaangażowanie, wykształcenie i społeczną wrażliwość. Przez ponad 70 lat funkcjonowania samorządu o jego prawie decydowali a budżet, majątek miasta współtworzyli i pomnażali (w drugiej połowie XIX wieku) radni: politycy - **Szymon Samuelsohn, Cwi Hirsz Landau, Juda Birnbaum, Adolf Gross, uczony, współtwórca socjologii Ludwik Gumplowicz, profesor prawa UJ Józef Rosenblatt, lekarze i społecznicy - Jonatan Warschauer, Józef Oettinger, Jakub Blatteis, Ludwik Lustgarten, finansiści - Albert Mendelsburg, Juliusz Epstein, a w okresie II Rzeczpospolitej: polityk, syjonista Ignacy Izaak Schwarzbart, działacze socjalistyczni** - **Henryk Schreiber, Bolesław Drobner, przemysłowcy - Ignacy Ehrenpreis, Tadeusz Epstein, społecznik, prezydent Gminy Żydowskiej - Rafał Saul Landau. Ugodowy i koncyliacyjny Kraków docenił fachowość inżyniera budowniczego**

Józefa Sarego powierzając mu czterokrotnie urząd drugiego wiceprezydenta miasta. **Niezwykle sprawnego organizatora, współtwórcę Wielkiego Krakowa, na urzędzie wiceprezydenta zastąpił społecznik Ignacy (Izaak) Landau a na krótko przed wybuchem II wojny światowej (1938) syjonista Juda (Jehuda) Zimmerman jako ławnik zasiadł w zarządzie miasta.**
Wystawa jest zbiorową biografią ludzi, których połączyła praca w różnych formach miejskiego samorządu. Ekspozycja podzielona jest na trzy główne obszary tematyczne. Pierwszy z nich poświęcony jest członkom Rady Miejskiej Krakowa, najważniejszego podmiotu życia społeczno-politycznego i gospodarczego miasta. Druga część wystawy prezentuje żydowskich działaczy gospodarczych, przemysłowców i finansistów skupionych w krakowskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej. Do jej głównych zadań należała działalność informacyjna dotycząca handlu, rzemiosła i przemysłu, opiniowanie ustawodawstwa państwowego w tych dziedzinach, ocena funkcjonowania instytucji i przedsięwzięć gospodarczych. Ostatni obszar tematyczny traktuje o żydowskich działaczach Komunalnej Kasy Oszczędności Miasta Krakowa. Ta ważna instytucja bankowa przyjmowała wkłady oszczędnościowe, udzielała kredytów przedsiębiorcom oraz zarządowi miasta na cele inwestycyjne, a także prowadziła działalność charytatywną, uczestniczyła w przedsięwzięciach kulturalnych i patriotycznych.

Wystawę można zwiedzić w Starej Synagodze - oddziale Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Ekspozycja czynna od 19 marca do 25 października 2015 r.

W programie wystawy m. in. panel dyskusyjny z udziałem krakowskich historyków, kuratorskie oprowadzania po ekspozycji i wykłady połączone ze spacerem na cmentarz żydowski przy ul. Miodowej. Podczas tych spotkań udzielone zostaną odpowiedzi na pytania:
- W jaki sposób i z jakim rezultatem Żydzi krakowscy zaistnieli jako pełnoprawni obywatele miasta?
- Czy Żydzi krakowscy w samorządzie miejskim, gospodarczym i finansowym Krakowa reprezentowali partykularne interesy środowisk żydowskich, czy ogółu mieszkańców?
- Czy w Krakowie pozostały jakieś ślady działalności samorządowców żydowskich?

Szczegółowe informacje o wydarzeniach na stronie Muzeum Historycznego Miasta Krakowa: www.mhk.pl i na Facebooku oddziału: facebook.com/StaraSynagoga.

Autor tekstu: Anna Jodłowiec-Dziedzic kurator wystawy.